

ACTA MUSEALIA

Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně
a Muzea regionu Valašsko, Vsetín

XVI

2018/1–2

Tištěné bible ve sbírkových a knihovních fondech Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně

*/ Printed Bibles in the Collections and Libraries of the Museum of South
East Moravia in Zlín*

Veronika Balajková

Abstract:

The Museum of South East Moravia in Zlín owns very interesting as well as numerous collections of rare historical books. A large part of the collections was obtained from the effects of the museum societies from Luhačovice, Vizovice and Napajedla. The number of objects, saved thanks to activities of museum societies, substantiates the importance of museum societies in saving records of the past of our region as well as the respect with which the local inhabitants treated these societies, expressed by the character of donations from family heritage. Among the most valued collections of our museum is a set of Bibles. It is not very extensive as far as the number of items is concerned (48 copies of Bibles representing 33 editions; 37 copies of New Testament representing 27 editions). However, looking at the set closer, we will find that it contains nearly complete collection of Czech printed Bibles dated from 16th to 19th centuries, including such treasures of Czech printing art as Severin Bible, Melantrich Bible or Kralická Bible. At the same time we also own a number of interesting Bibles of foreign provenience, such as two Hebrew Bibles, or a Latin Holy Bible from the year 1645 printed in Antwerp, as well as Luther Bible from the year 1663 published in Jena. It is also interesting to look at the collection of the Bibles from the point of view of the ratio of preserved Catholic and non-Catholic copies, where the non-Catholic Bibles prevail, which bears witness to a rich history of religious diversity of our region. In this paper I would like to bring to attention of the reader the rare prints found in the collections of our museum, which, so far, have not been sufficiently surveyed, and, which, unfortunately, because of lack of this attention, are often not in the best possible condition. I sincerely hope that in future, it will be possible to obtain sufficient funding for their restoration, as well as establishment of a new depository, in which they could be kept in respectable condition reflecting upon their importance.

Keywords:

Bible, old prints, historical funds, literary funds, museum libraries, museum societies, book restoration

Úvod

Muzeum jihovýchodní Moravy (MJVM) ve Zlíně vlastní velmi zajímavou a početnou sbírku vzácných historických knihovnických fondů. Velkou část těchto sbírek jsme získali z majetku muzejních spolků z Luhačovic, Vizovic a Napajedel, které byly v 50. letech minulého století zrušeny a jejich sbírky byly převedeny do našeho muzea. Řada z nich ale také pochází z naší vlastní sbírkotvorné činnosti a z darů příznivců našeho muzea. Množství předmětů, které byly zachráněny díky muzejním spolkům, nám dokládá velký význam muzejních společností při záchraně dokladů minulosti našeho regionu a taktéž respekt obyvatel k těmto institucím, vyjádřený dary z rodinných pozůstalostí.

V tomto příspěvku chci upozornit na vzácné tisky nacházející se ve fondech našeho muzea, jimž doposud nebyla věnována dostatečná pozornost a často proto bohužel nejsou v nejlepším stavu. U většiny z nich nemá muzeum prostředky ani na zakoupení odpovídajícího obalového materiálu, natož na odborné restaurování alespoň těch nejvzácnějších tisků. Základní funkcí muzea je činnost sbírkotvorná a ochrana těchto sbírek. Zbývající funkce, jako vědecký výzkum, výstavnictví a vzdělávací činnost, jsou zcela závislé na kvalitě sbírek, protože těžko můžeme vystavovat nebo zkoumat něco, co se nám doslova rozpadá pod rukama. Poslední tren-

dy v muzejním výstavnictví, kdy jsou muzea často tlačena býti spíše zábavními parky a muzejní pracovníci musí z tohoto důvodu zařazovat do výstav co nejvíce virtuálních prvků využívajících nejmodernější techniku, nemohou nahradit prostý pohled na zajímavý exponát nesoucí si odraz vlastní historie, neboť každý z nich nám může vyprávět svůj příběh. K nejvýznamnějším knižním souborům našeho muzea patří sbírka biblí čítající jak české tištěné bible, včetně největších skvostů českého knihtisku jakými jsou Bible Severinova, Bible Melantrichova a Bible králická, tak i řadu zajímavých cizojazyčných biblických vydání. Zvláštní zajímavostí, kterou se můžeme pochlubit, jsou dvě bible hebrejské.

Sbírkové knižní fondy jsou ve zlínském muzeu katalogizovány v programu Clavius a Bach. Zároveň jsou všechny zapsány v Centrální evidenci sbírek (CES) a v současné době jsou postupně zapisovány do Souborného katalogu ČR (www.caslin.cz) a Souborného katalogu zlínských knihoven (www.knihovnyzlin.cz).

Vzhledem k historickému vývoji sbírek MJVM se bible v našem muzeu nachází ve dvou sbírkových fondech, a to především ve sbírkovém knižním fondu, ale také jako devocionálie v etnografických sbírkách (E). Sbírkový knižní fond je rozdělen na dvě podkategorie, v nichž najdeme staré tisky (ST) z let 1500 až 1800, ale i historické fondy (HF) zaujímavější roky 1801 až 1860. Mladší výtisky biblí jsou většinou umístěny v běžném knihovním fondu muzejní knihovny (CF).

BIBLE VE SBÍRKÁCH MJVM

Název	Místo vydání	Rok vydání	Signatura	Číslo Knihopisu
Biblj Česka (Bible Severinova)	Praha	1537	ST25471	K01099
Biblj Česká (Bible Melantrichova)	Praha	1561	ST25474	K01103
Biblj České Djl : ssestý (Bible králická šestidílná)	Kralice	1593	ST25477	K01107
Biblia sacra	Antverpy	1645	ST43	
Biblia Lutheri	Jena	1663	ST4431/5	
Die Propheten alle zu Teutsch...übergesetzt durch Herrn Caspar Ulenbergium	Kolín nad Rýnem, Bamberg	1703	ST42	
Prorokové a Knihy Machabejský (Bible svatováclavská)	Praha	1712	ST26577	K01111
Bjblj Česká, to gest Swaté Pjsmo. (Bible svatováclavská)	Praha	1715	ST25683	
Biblia sacra, To gest: Biblj swatá (Bible hallská)	Halle	1722	ST25529 ST25530 ST25531 ST25532	K01114
BIBLIA SACRA VULGATAE EDITIONIS...	Augsburg	1737	ST25551 ST25552	
Biblia sacra, To gest: Biblj swatá (Bible hallská)	Halle	1745	ST46 ST25566	K01115
BIBLIA SACRA VULGATAE EDITIONIS	Kostnice	1751	ST25576 ST25577	

Bjblj Česká, to gest: Swaté Pjsmo (Bible svatováclavská)	Praha	1771	ST25684 ST29907	K01112
Prorokové, A Knihy Machabeyský (Bible svatováclavská)	Praha	1771	ST25685	
Biblia Sacra Das ist: Die ganze Heilige Schrift	Augsburg	1776	ST25613	
Bjblj Česká, to gest: celé Swaté Pjsmo (Bible Durychova-Procházkova, Císařská)	Praha	1780	ST25627 ST25641 ST29901	K01113
Biblia Sacra, To gest Bjblj Swatá (Bible prešpurská)	Prešpurk	1787	ST25652 ST29895 ST30035	K01117
Die Bibel, oder die ganze Heilige Schrift	Halle	1788	ST25656	
Biblí česká, čili, Písmo svaté	Praha	18--?	HF29508	
Bjblj Česká, to gest, Celé Swaté Pjsmo (Bible Procházkova)	Praha	1804	HF28860	
Biblia Sacra : to gest Bjblj Swatá (Bible berlínská)	Berlín	1807	HF28880	
Biblia Sacra, To gest, Bjblj Swatá (Bible prešpurská)	Prešpurk	1808	HF28896	K01118
BIBLIA SACRA, To gest, Bjblj Swatá (Bible berlínská)	Berlín	1813	HF28907 HF28908	
Chamiša chumšej Tora im chameš megilot (hebrejská bible)	Vídeň	1815	HF29348	
Die Bibel, oder die ganze Heilige Schrift	Halle	1828	HF28858	
Die Andachts-Bibel, oder die ganze Heilige Schrift	Hildburghausen, Amsterdam und New-York	1837	HF29422	
Biblia Sacra, To gest Bjblj Swatá (Bible kysecká)	Kysek	1841	HF28999	
Biblia Sacra, To gest Bjblj Swatá (Bible kysecká)	Kysek	1842	HF29441	
Kitvej kodeš (hebrejská bible)	Vídeň	1842	HF29350	
Biblia Sacra, To gest Bjblj Swatá (Bible kysecká)	Kysek	1845	HF29000	
Biblia Sacra, To gest, Bjblj Swatá (Bible kysecká)	Kysek	1848	HF30000	
Bible česká, čili, Písmo svaté	Praha	1857	HF7531	
Biblia Sacra, to jest.:Bibli Svata (Jubilejní vydání k tisíciletému výročí příchodu Konstantina a Metoděje)	Praha	1863	E15313	
Biblia Sacra, To gest, Bjblj Swatá	Vídeň	1865	HF29445 E12544	
Bibli svatá: podle původního vydání Kralického	Kutná Hora	1940	CF15357	

1. BIBLE SEVERINOVA

Bibli Česká: Starý tento i Nový Zákon dokonán jest ke cti a k chvále Boha všemohoucího... neboli tzv. „severinka“, kterou na Starém městě Pražském vydal v letech 1529 a 1537 tiskař Pavel Severin (též Severyn) z Kapí hory, bezesporu patří k tiskům, jež významně ovlivnily českou knižní kulturu. Jedná se po Bibli pražské (1488) a Bibli kutnohorské (1489) o třetí úplnou bibli vydanou na našem území (Bible benátská byla vydána v cizině v roce 1506). Za základ Severinovy bible byl vzat exemplář Bible benátské, který byl však znovu srovnán s Vulgátou a jazykově upraven (FABIÁNOVÁ 2007, s. 30). Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně vlastní druhé vydání „severinky“ z roku 1537 (obr. 1), které oproti prvnímu vydání zaznamenalo řadu kvalitativních změn. Text druhého vydání prošel novou revizí, která ovlivnila další domácí biblické tisky. Značně se změnila také grafická výzdoba. Z původního vydání bylo použito pouze 16 starozákonních vyobrazení dle Erharda Schöna a monogramisty EWA. Ty byly doplněny 118 novými vyobrazeními, jež byly věrnými kopiemi obrazového cyklu mistra MS použitého ve vydání tzv. Bible wartburské vytištěné v roce 1534 ve Wittenbergu (VOIT 2013, s. 294). Díky značné zdobnosti a ilustrativnosti dřevořezů vztahujících se k textu byla Severinova bible jednou z nejvydařenějších a nejoblíbenějších tisků první poloviny 16. století. O čemž svědčí i fakt, že obě vydání byla zakrátko rozebrána. Exemplář „severinky“, který naše muzeum získalo z majetku Muzejního spolku v Luhačovicích, se bohužel nedochoval v nejlepším stavu. Knižní blok je značně narušen a několik listů chybí. Zachovala se však původní kožená vazba s mosaznými nárožnicemi a ornamentálním středovým kováním. Ozvláštněním našeho výtisku je kolorování tištěných dřevořezů. Vytištěné dřevořezy byly samozřejmě černobílé, ale u některých vzácnějších tisků, jakými byly například právě bible nebo herbáře, se počítalo s ručním kolorováním většinou za pomoci šablony. Barvy jsou velmi syté, celoplošné a kontrastní (BOHATCOVÁ 1990, s. 152–153). Ručně kolorované výtisky byly velmi drahé, ale i původní dochovaná nákladná kožená vazba s mnoha zdobnými prvky napovídá, že tento exemplář byl vyroben pro významného a zámožného zákazníka. Ovšem jestli se opravdu jedná o původní barevnou výzdobu ze 16. století, budeme schopni s jistotou určit až po důkladné chemické analýze, která by měla být součástí restaurátorských prací, jimiž naše „severinka“ právě prochází a díky nimž si ji budou moci návštěvníci našeho muzea prohlédnout v celé její kráse. Podobně kolorovaný exemplář, kromě našeho muzea, vlastní již jen Muzeum Náchodská.

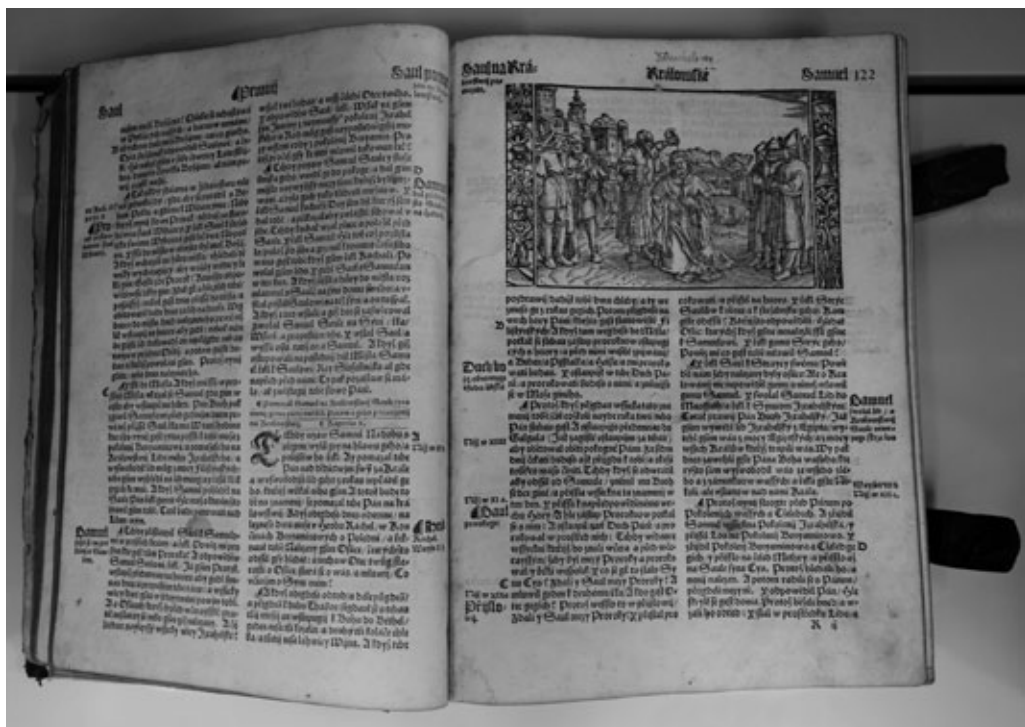
2. BIBLE MELANTRICHOVA

Bible české obecně zvané „melantrišky“ jsou nazvány po svém tiskaři Jiřím Melantrichovi, který je mezi lety 1549–1577 vydal v pěti vydáních. Jedná se o monumentální dílo, které se žádnému z našich typografů nepodařilo zopakovat v takovém rozsahu. Pro tisk byla použita zcela nová sazba (tzv. melantrišský švabach) a 135 dřevořezů vycházejících, stejně jako druhé vydání „severinky“, z německé Bible wartburské. Text rovněž v zásadě zachovává druhé revidované znění Severinovy bible, jen některé pasáže znovu přeložil a jazykově zmodernizoval významný učenec Sixt z Ottersdorfu, který zejména Nový zákon neporovnával s Vulgátou, ale přímo s řeckým originálem (VOIT 2006, s. 578–584). Zlínské muzeum vlastní

Obr. 1: Bible Severinova – vyřatý list se „Stvořením světa“ před restaurátorskými pracemi, fotoarchiv MJVM. |

třetí vydání „melantrišky“ z roku 1561 (obr. 2), která je s drobnými úpravami přetiskem předchozích vydání. Melantrich se v tomto vydání „vrátil k původní podobě Stvoření světa v šesti medailonech. Tato verze Stvoření pak přetrvala v českých biblických tiscích až do let 1769–71“.¹ Náš exemplář je vzhledem k stáří v dobrém stavu. Knižní blok je kompaktní a žádný z listů nechybí. Rovněž se zachovala původní kožená vazba včetně dvou usňových řemíků původně nesoucích kovovou sponu. Kožená vazba byla zdobena slepotiskem, který je však již částečně setřen. Melantrišky byly velice oblíbené a díky svým obrázkům souzňející s textem napomáhaly obyčejným věřícím k většímu pochopení biblických příběhů.

Obr. 2: Bible Melantrichova, fotoarchiv MJVM. |

3. BIBLE KRALICKÁ ŠESTIDÍLNÁ

Šestidílná Bible česká neboli Kralická byla vydána v tiskárně Jednoty bratrské v letech 1579–1594 na náklad Jana ze Žerotína a představuje první úplný překlad bible do češtiny nikoli z Vulgáty, ale z původních jazyků. Jednota bratrská pracující v ilegálně nepodléhala přísné cenzuře a císařskému dozoru jako oficiální editoři biblí (např. Melantrich), takže si mohla dovolit vlastní vydání věroučných textů bez ohledu na oficiálně schválené biblické texty (FABIÁNOVÁ 2007, s. 49). Jazykové kvality překladu, gramaticky vycházejícího z Blahoslavovy Gramatiky české (1571), zařadily Bibli kralickou mezi důležitější příručky humanistické češtiny (VOIT 2006, s. 111). Neilustrovaná bible byla rozdělena do šesti svazků, neboť biblický text byl doplněn bohatým poznámkovým aparátem, který byl dokonale promyšlen a celkově zpře-

hlednil texty. Muzejní exemplář, který se nám dochoval v poměrně dobrém stavu (obr. 3), představuje šestý díl Bible kralické, vydaný v roce 1593 (někdy uváděno 1594) v Kralicích, obsahující Nový zákon v původním Blahoslavově překladu. Tento výtisk získalo Muzeum jihovýchodní Moravy z majetku Vizovického muzejního spolku. V přírůstkové knize Vizovického muzejního spolku je zapsáno: „16. srpna 1944, č. 1161. Bible Kralická. Koupěna“. Bohužel poznámka o tom, kdo byl jejím původním majitelem, chybí. Kniha je v dobrém stavu, knižní blok je téměř kompaktní, pouze pár listů je uvolněno. Několik listů včetně titulního bohužel chybí. Je zachována původní kožená vazba zdobená slepotiskem, který je již částečně setřen. Ve velmi dobrém stavu jsou mosazné nárožnice a ornamentální středové kování. Zároveň se dochovaly dva usňové řemínky včetně kovových spon a šiftků spony. Charakteristické zrcadlo sazby, členěné na středový hlavní text a boční komentáře, využívající různých typů a velikostí písma, dodnes budí úctu svou systematickostí a precizností a zároveň napovídá, že šestidílné vydání bylo vydáno především k potřebám bratrských kněží a sborů (MITÁČEK 2013, s. 11).

Obr. 3: Bible kralická, fotoarchiv MJVM. |

4. BIBLE SVATOVÁCLAVSKÁ

Náročného úkolu, tedy vydání nové katolické Bible české, které by odpovídalo latinské Vulgátě schválené Tridentským koncilem, se ujali vzdělaní jezuité. Nový překlad je z části kompilací vycházející z Bible benátské, ale jazykově byl orientován rovněž na Bibli kralickou. Řada textů byla nově přeložena a jazykově zmodernizována. Bible je doplněna bohatou výtvarnou výzdobou. Ve Starém zákoně bylo použito přes 100 dřevořezů převzatých ze čtvrtého vydání Melantrichovy bible. Pro Nový zákon byly vytvořeny nové celostránkové mědirytiny. Jezuitská tiskárna k sazbě rovněž využila Melantrichův švabach. Jako první byl v roce 1677 přeložen a vydán Nový zákon, teprve až v roce 1712 byla vydána druhá část Starého zákona (Proroci

a Knihy Makabejské) a konečně v roce 1715 vyšla první část Starého zákona (Pentateuch - Ecclesiasticus). Druhé jazykově nezměněné vydání vyšlo v letech 1769–1771. Celý tisk Bible české probíhal s finanční podporou nakladatelství Dědictví sv. Václava, podle něhož se celé vydání obecně nazývá Svatováclavské (FABIÁNOVÁ 2007, s. 57–61). Zlínské muzeum se může pochlubit všemi vydáními Svatováclavské bible. Druhý díl Bible totižto Nový Zákon z roku 1777 tvoří konvolut s druhou částí Starého zákona Prorokové a Knihy Makabejské vydaný v roce 1712. Dále vlastníme první vydání celé Svatováclavské bible z roku 1715, z něhož se nám bohužel zachovalo pouhé torzo bez vazby, obsahující strany 267 až 1004. Druhé vydání z roku 1771 také není zcela kompletní. Jedná se o neúplný exemplář bez titulního listu, s poškozenou celokoženou vazbou zdobenou slepotiskem, barevnou ořízkou, kováním a sponami. Zajímavostí tohoto exempláře s číslem ST25684 je přípisek na předsádce: „Knjha tato prinaležj Obcy Lipske, ktera od. Josefa Zapletala z numeru Prvnjho k renofirovanj dana bila w roku 1854. od kterej se Vincenzowi Grumesowj knjhařj Zlinske mu platilo 5 fl: we Stribře. Každy kdo tuto knjhu dorůky dostane se prosí aby w Čistotě zachowana bila“. Milou připomínkou je snítka myrty vylisovaná mezi stranami 906 a 907 (obr. 4). Podle přírůstkové knihy Vizovického musejního spolku bylo toto Písmo svaté darováno muzeu 2. listopadu 1938 jako „Obecní bible. ... Dar obce Lípy“.

Dalším exemplářem Svatováclavské bible v našem muzeu je konvolut tvořený částí Starého zákona Proroci a Knihy Makabejské, vydaným v roce 1771 a Novým zákonem z roku 1769.

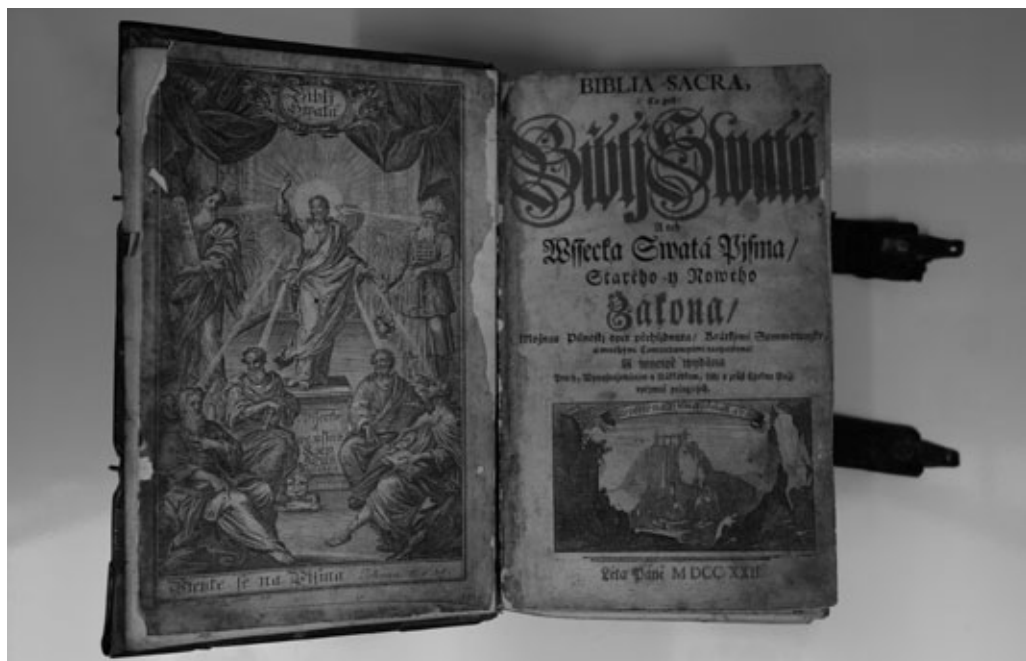

Obr. 4: Bible svatováclavská, fotoarchiv MJVM. |

5. BIBLE HALLSKÁ

Biblia sacra, To jest: Biblí svatá... je česká nekatolická bible obecně nazývaná podle místa svého vydání v německém Halle. Prioritně byla vydána pro potřeby českých exulantů v cizině, ale své čtenáře si našťestí, přes tvrdou cenzuru, našla i u tajných evangelíků na našem území. Všechna tři vydání (1722, 1745, 1766) jsou kromě frontispisu neilustrovaná, aby se čtenář nerozptyloval a vnímal jen biblický text. Zároveň tak vzniklo levné vydání dostupné většímu počtu věřících. Textově vychází z kralické jednodílky tzv. Bibličky (1613), zároveň však byla ovlivněna i biblí Lutherovou (FABIÁNOVÁ 2007, s. 63). Muzeum jihovýchodní Moravy vlastní první dvě vydání Bible hallské, která se však ještě potýkala s jazykovými a pravopisnými problémy. Nejpečlivěji provedené vydání z roku 1766 v našich sbírkách bohužel chybí. Zato první vydání z roku 1722 se nám zachovalo ve čtyřech exemplářích (obr. 5), z nichž asi nejzajímavější přešel do našeho muzea z majetku Musejní společnosti v Luhačovicích. Podle poznámky, která se dochovala na vlepené předsádce, známe i předchozí majitele: „*Kniha patřila slovenské ev. rodině Bujňáků. Darována museu pí. Marií Bujňákovou, roz. Wajsovou z Luhačovic*“. Tisk bohužel není zcela úplný, chybí mu titulní list a původní kožená vazba je rovněž ve velmi špatném stavu. Také druhé vydání z roku 1745 se nám zachovalo dvakrát. Oba exempláře bohužel nejsou v nejlepší stavu. Dle rukopisné poznámky na předešlý známe jednoho z bývalých vlastníků: „*Táto byblia přináležel Janovi Laštovicovi*“. Exemplář je opatřen řadou rukopisných poznámek a připisků.

V německém Halle byl v letech 1722, 1744, 1764 a 1782 kromě biblí vytištěn samostatně také *Nový Zákon Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista...*. Naše muzeum vlastní výtisky z roku 1744 a 1764. K oběma vydáním byl přidán: *Celý Žaltář Krále a Proroka Davida a Ecclesiasticvs aneb Kniha Jezusa Syna Syrachova*.

Obr. 5: Bible hallská, fotoarchiv MJVM. |

6. BIBLE DURYCHOVA-PROCHÁZKOVA (CÍSAŘSKÁ)

Tato katolická *Bible česká* byla vydána v letech 1778–1780 v Praze na popud císařovny Marie Terezie, která si přála laciné a lidové vydání Písma svatého pro upevnění katolické víry mezi prostými věřícími. Její přípravou byli pověřeni biblisté a znalci českého jazyka Fortunát Durych a František Faustín Procházka. Textově vychází z Bible svatováclavské, ale ve snaze udržet vysokou jazykovou úroveň přihlíželi též k textu Bible kralické. Durychova-Procházkova katolická bible, někdy též podle císařovny nazývaná Bible císařská, byla vydána ve snaze o co nejlevnější tisk bez ilustrací. Velká část nákladu byla na přání Marie Terezie dokonce rozdána mezi lid (VOIT 2006, s. 112). V muzeu se nám dochovaly pouze tři neúplné exempláře této bible, které však jsou ve velmi špatném stavu.

7. BIBLE PREŠPURSKÁ

Po vydání tolerančního patentu v roce 1781, který uzákonil toleranci i pro jiná než katolická vyznání, vznikla myšlenka na vydání nové evangelické bible na domácím území. V letech 1782–1791 vychází v Prešpurku (dnešní Bratislavě) několik vydání Nového zákona. Avšak ke kompletnímu vydání evangelické bible došlo zde až v roce 1787 nákladem knihtiskaře Františka Augustina Patzka. Předlohou Prešpurské bible se stala Bible hallská z roku 1766 a rovněž kralická jednodílka z roku 1613. Bible je kromě frontispisu neilustrovaná, ozdobená vinětami v záhlaví kapitol. Alegorický frontispis (převzatý z hallského vydání z roku 1722) nechal Patzko nově vyrýt u bratislavského rytce M. Wienmanna. Vydáním Bible prešpurské vzniklo kvalitní dílo pro české i slovenské evangelíky, kteří již nebyli závislí na tajně pašovaných biblích ze zahraničí. Podruhé vyšla Prešpurská bible v r. 1808 s předmluvou slovenského profesora Jiřího

Obr. 6: Bible prešpurská (1787), fotoarchiv MJVM. |

Palkoviče (PIŠNA, J. 2011). Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně má ve svém fondu obě vydání této bible. První vydání z roku 1787 k nám přešlo z vlastnictví Muzejní společnosti v Luhačovicích (obr. 6). Jedná se o dobře zachovalý exemplář v celokožené vazbě. Druhému vydání bohužel chybí titulní list, ale jinak je v poměrně dobrém stavu v původní kožené vazbě, na ní se zachovaly čtyři pukly. Naše muzeum zároveň vlastní prešpurská vydání samostatného Nového zákona z let 1781, 1787, 1814, a 1824, 1839, k nimž je vždy připojen *Celý Žaltář Krále a Proroka Davida* a v prvních třech vydáních rovněž *Ecclesiasticus aneb Kniha Jezusa Syna Syrachova*. Většina těchto výtisků byla přejata z Vizovického muzejního spolku, stejně jako exemplář s číslem ST25659 z roku 1781, který podle poznámky, uvedené přímo v knize, muzejnímu spolku daroval pan „Kolaja v lednu 1941“. Z přípisů v jiných knihách, věnovaných muzejnímu spolku panem Kolajou, můžeme soudit, že Nový zákon patřil jeho matce Marii Kolajové z Lutoniny, která si v knihách uchovávala řadu soukromých dokumentů a dopisů od svých synů, žijících v zahraničí, které se nám díky ní takto zachovaly. V tomto exempláři je vložen list od jejího syna Františka Kolaji napsaný v Paříži 27. prosince 1925: „Drahá maminko! Před svátky jsem vám psal, že asi či možná okolo Nového roku, neb některý den po Novém roce přijedu. Tak to bude asi ten některý den po tom Novém roce neb v tom Novém roce, jenže nevím zrovna kdy. A psal jsem Vám, aby jste si nechala ušít nové střevíce na svou míru u Picháčka ve Vizovicích, že bych vám je zaplatil... Váš syn František Kolaja. P.S. Dopis z Austrálie co šel k Vám jsem zde obdržel, bylo v něm přání a přišlo v čas“. Přiložená korespondence a četné tištěné modlitby svědčí nejen o častém používání těchto knih, ale také dokládají zajímavý obraz života rodiny Kolajovy.

8. BIBLE PROCHÁZKOVA A POLÁŠKŮV NOVÝ ZÁKON

František Faustin Procházka kromě katolické bible Císařské vydal v roce 1786 samostatně také Nový zákon a v roce 1804 Starý zákon, který byl součástí dvoudílného díla: *Biblí Česká, to jest, Celé Svaté Písmo starého i nového Zákona*, kterou naše muzeum vlastní v jednom exempláři, jež jsme získali z majetku Muzejní společnosti v Luhačovicích. Stejně tak se nám zachoval i výtisk Nového zákona z roku 1786, který je bohužel bez titulní strany a v původní chatrné polokožené vazbě. Zajímavostí tohoto exempláře je rukopisná poznámka na předsádce svědčící o tom, že si majitelé do knih zapisovali důležité a neobvyklé životní události: „Léta Páně 1889 bila zima 10tého prosynce 28 stupňů“.

Ke katolickým biblickým počinům konce 18. století patří taktéž *Písmo Svaté Nového Zákona pro lid obecný vysvětlené od Kněze Františka Poláška*, které ve dvou dílech v Brně v letech 1791–1792 vytiskl „knihotlačitel a knihohandlír“ Josef Jiří Trassler. Toto Písmo svaté je neilustrované, zdobeno pouze vinětami a ozdobnými linkami. V našem muzeu se nám dochovalo ve dvou exemplářích tvořících vždy konvolut prvního a druhého dílu (obr. 7). Oba výtisky jsou v poměrně dobrém stavu. U exempláře s číslem ST37 se zachovala celokožená vazba s usňovým řemínkem a kovovou sponou, která je uchycena ve velmi zajímavém ornamentálně ztvárněném kovovém štítku. Druhý exemplář ST25665, jak nám napovídá poznámka na předešlé „Tuto knihu daroval krajins. museu ve Vizovicích Jan Tomšů, Všemina...“, přešel do našeho vlastnictví z vizovického muzea.

Pisma Swatě Nowého Zákona

pro lid obecný wyswětlené

od

Kněze Srantiška Dolláska,
bývalého učitele Pisma Swatého na wysokých
školách Zolomauckých.

Kozdělenj Prwnj.

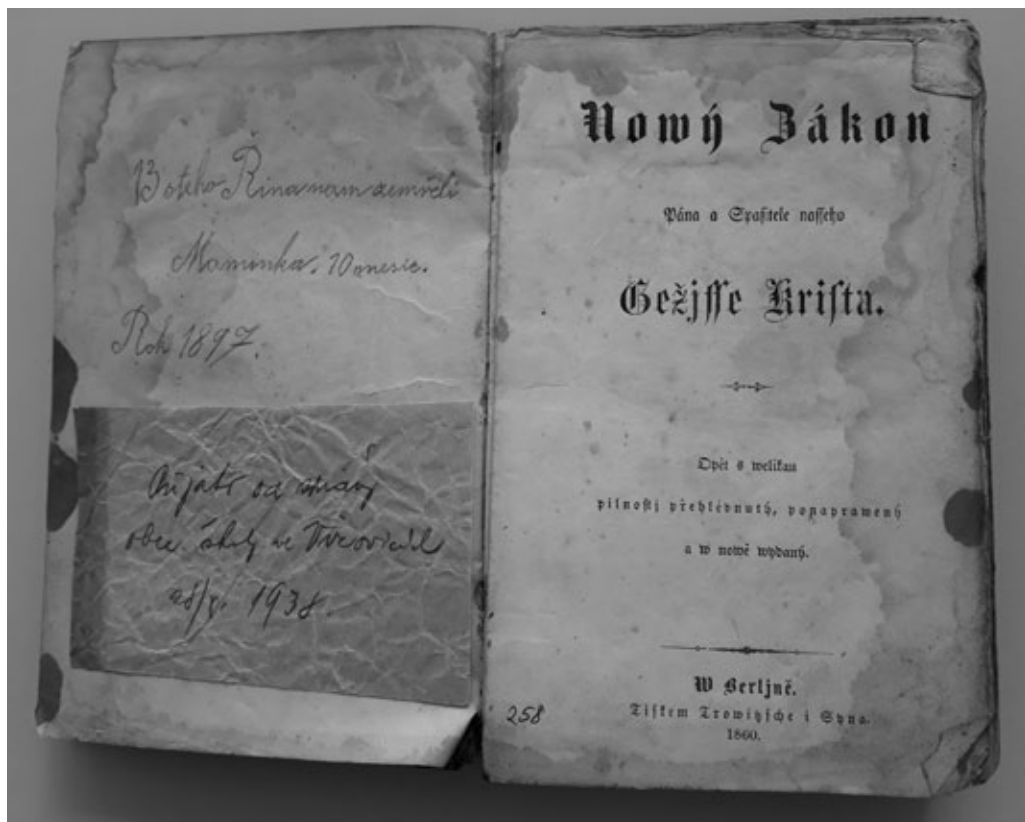
W Brně,
wytisťené v Jozefa Gierho Traslera, knihotlačitele a knihobandlíče.
1791.

Obr. 7: Poláškův Nový zákon (1792), fotoarchiv MJVM. |

9. BIBLE BERLÍNSKÁ A KYSECKÁ

O síle početné evangelické skupiny zastoupené na území jihovýchodní Moravy svědčí řada výtisků evangelických biblí v našich sbírkách. Nekatolické bible byly v 19. století nejvíce tištěny v Berlíně (1807, 1813, 1830, 1859 a 1860), Kyseku (1824, 1831, 1841, 1842, 1845, 1848 a 1851) a v Budapešti (1858). Dechberoucí počet vydání svědčí o velké poptávce protestantských věřících po vlastním Písmu svatém, které jim bylo dlouhé roky upíráno. Všechna vydání jsou neilustrovaná (VOIT 2006, s. 112). Naše muzeum vlastní Bibli berlínskou vytištěnou v roce 1807 a dva exempláře z roku 1813. Všechny jsou v poměrně dobrém stavu v původní celokožené vazbě. Výtisk s číslem HF28907 byl podle rukopisné poznámky darován Vizovickému muzejnímu spolku státním úředníkem ve Vizovicích Josefem Kolajou v lednu roku 1941, odtud pak doputoval až do našich sbírek. Z berlínských vydání vlastníme ještě Nový zákon z roku 1860, který byl přijat Vizovickým muzejním spolkem „od správy obec. školy ve Vizovicích. 28/X/1938“. Na předeštlí můžeme číst poznámku psanou těžkým neohrabaným písmem: „13steho října nam zemřeli Maminka. 10mesic. rok 1897“ (obr. 8).

Z četných vydání Bible kysecké, která byla „se vši pilností opět přehlédnuta, na mnohých místech dle textu původního i starých vydání bratských ponapravena i v nově vydána“,² můžeme v našich sbírkách nalézt ta z roku 1841, 1842, 1845 a 1848. Všechna se dochovala v poměrně dobrém stavu v původních kožených vazbách

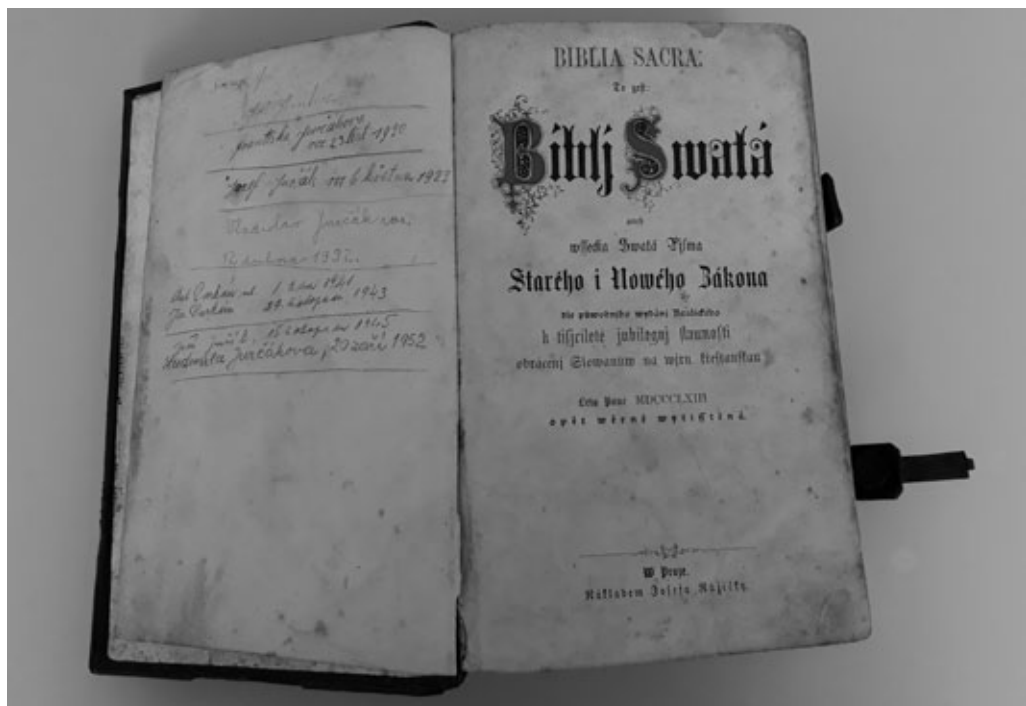

Obr. 8: Bible berlínská (1860), fotoarchiv MJVM. |

s kovovými prvky. Vydání z roku 1845 získalo naše muzeum z fondu Vizovického muzejního spolku, jemuž podle rukopisné poznámky bibli „Darovala paní L. Bůžková Vizovice, která ji získala od stařenky Poláchové z Vizovic, 27.12.1949“. Ve stejném exempláři je rovněž vložen kalendář z roku 1941 a několik listů z časopisu „ze slova Božího“. Dále vlastníme kysecká vydání Nového zákona z roku 1845, a dokonce čtyři exempláře z roku 1848, které byly opět převzaty z majetku Vizovického muzejního spolku. Zajímavý z nich je například exemplář HF29365, který má na předeštlí vypsáno sedm jmen původních majitelů rodiny Chmelařových z Lípy.

10. BIBLE DRUHÉ POLOVINY 19. A PRVNÍ POLOVINY 20. STOLETÍ

V devatenáctém století „se dal svět pomalu do pohybu, zrychlil tempo, měnil se s řadou vynálezů a objevů, utíkal na kolejích vlaků, ... jen víra v Boha zůstávala stejná a pevná. Snad v žádné valašské rodině nechybělo Písmo svaté, které bylo v 19. století i 20. století vydáváno v hojném počtu – pro katolíky i nekatolíky“¹³. Evangeličtí věřící byli jistě potěšeni jubilejním vydáním Písma svatého *Biblia Sacra, to jest: Biblí Svata*... které bylo podle původního vydání kralického vytištěno v roce 1863 v Praze nákladem Josefa Růžičky k tisícím výročí příchodu Konstantina a Metoděje na Moravu. Velmi zajímavý exemplář tohoto vydání, který vlastníme, je uložen v etnografických sbírkách našeho muzea a byl získán v roce 2005 od Vladislava Jurčáka z Lutoniny. Kniha je ve velmi dobrém stavu. Celokožená vazba je zdobena čtyřmi mosaznými nárožnicemi a středovým kováním. Z rukopisných poznámek na předeštlí a vakátech se dozvídáme o narození a úmrtí členů rodiny Jurčákovy mezi lety 1856 až 1992 (obr. 9).

Obr. 9: *Biblia Sacra, to jest: Biblí Svata* (1863), fotoarchiv MJVM. |

Z dalších zajímavých reedic Bible králické, jež máme ve fondech, je to, které vyšlo v roce 1875 nákladem Spolku Komenského v Praze. Jedná se o *Nový Zákon Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista s veškerými výklady pobožných a učených Bratří Českých z roku 1601 opět věrně vytištěný* (obr. 10). Tento exemplář Nového zákona je ve skvělém stavu. Polokožená vazba je zdobena slepotiskem a zlacením se středo-

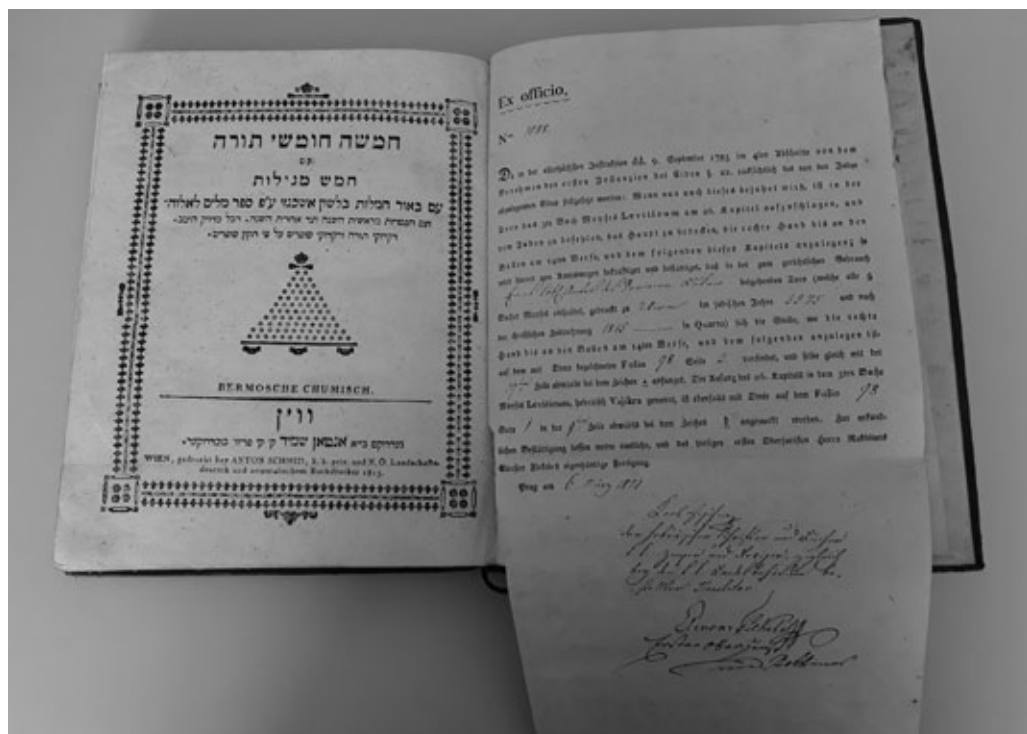
Obr. 10: *Nový Zákon Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista* (1875), fotoarchiv MJVM. |

vým motivem kalicha. Zlatá ořízka je téměř nesetřena. Kniha je doplněna barevnou mapkou Palestiny a mědirytinou patitulu strany s motivem Kralic a medailonků Jana Husa, Jana Blahoslava a Karla ze Žerotína. V běžném knihovním fondu naší knihovny je rovněž uložena *Bibli svatá podle původního vydání Kralického z roku 1579-1593*, vytištěná v Kutné hoře léta páně 1940 a vydání *Nového zákona podle posledního vydání kralického z roku 1613*, které bylo vydáno v roce 1941.

Z katolických vydání, která vlastníme, můžeme jmenovat výtisk *Biblia Sacra, To gest, Biblj Swatá...* vydaný v roce 1865 ve Vídni nákladem A Reicharda. Opět tak můžeme sledovat mírnou převahu nekatolických biblí v našich sbírkách svědčící o náboženském přesvědčení věřících v našem regionu.

Hebrejské bible

Pozoruhodností, kterou se může naše muzeum chlubit, je malý soubor hebrejské náboženské literatury, k němuž patří několik modlitebních knih a také dvě hebrejské bible. Podle zápisu v přírůstkové knize Vizovického muzejního spolku: „16. srpna 1944. př.č. 1162. – *Tři modliteb. knihy židovské. Dar. J. Zetěk (Vizovice)*“ můžeme soudit, že se k nám tyto knihy dostaly z Vizovic, avšak zápis je bohužel velmi obecný a nemůžeme z něj s určitostí říci, o které z těchto tisků se jedná. Historie židovského osídlení ve Vizovicích sahá minimálně do 17. století, kdy se Židé objevují jako nájemci panských podniků a také jako tradiční pachtýři pálenice. Už od 19. století zde existovala židovská škola i modlitebna. V r. 1902 zakoupil Izraelitský spolek Sion ve Vizovicích usedlost Pardubská čp. 201 a upravil ji na spolkový dům se synagogou a bytem pro

Obr. 11: Chamiša chumšej Tora im chameš megilot (1815), fotoarchiv MJVM. |

židovského kantora. Synagoga zde sloužila až do začátku okupace a během války byla využívána jako muzejní sklad již zmiňovaného muzejního spolku (KLENOVSKÝ 2010, s. 104-105). Je proto možné, že tyto knihy původně patřily přímo k synagoze.

K našim hebrejským biblím patří: *Chamiša chumšej Tora im chameš megilot...* vydaná ve Vídni u Antona Schmida v roce 1815 (obr. 11). Jde o Pentateuch (Pět knih Mojžíšových) s dalšími pěti biblickými knihami tradičně nazývanými pět svátečních svitků, které se čtou během židovských svátků – Píseň písní, Rút, Pláč Jeremiášův, Kazatel, Ester. Kniha rovněž obsahuje vysvětlivky v němčině a poznámkový aparát. Německý překlad je tištěn hebrejskou polokurzívou. Rozsah tisku je 207 listů na ručním papíře. Před titulní list je vevázáno prohlášení Karla Fischera, císařsko-královského cenzora z 6. 3. 1821⁴. Exemplář je ve velmi dobrém stavu v původní celokožené vazbě, na hřbetu zdoben zlacením a hřbetním názvem: *THORA oder h. Bücher Moyses*.

Dále zlínské muzeum vlastní hebrejský Starý zákon *Kitvej kodeš : nidpasim me-chadaš u-mehudarim be-tosafot rabot*, který byl vydán u Franze von Schmida a J. Busche ve Vídni v roce 1842. Kniha je v dobrém stavu v původní celokožené vazbě, tištěna na ručním papíře. Na titulní straně je mědirytina se starozákonním výjevem. Na posledním vakátu můžeme najít exlibris: „... *Baumgarten zu Kleczuwka, Anno 1867*“. Struktura stránky je tvořena hlavním biblickým textem tištěným velkým tučným písmem a bohatým poznámkovým aparátem tištěným různými typy menšího písma pod čarou.

Cizojazyčné bible

Kromě hebrejských biblí má zlínské muzeum ve svých sbírkách ještě několik cizojazyčných exemplářů, které jsou převážně v latině a němčině. Pouze *Nowy Testament Pana naszego...* tištěný v Královci v roce 1755 je v polském jazyce. Z nejstarších latinsky tištěných biblí, které máme, můžeme jmenovat například katolické *Písmo svaté Biblia sacra : Vulgatae editionis Sixti V. pont. max. jussu recognita atque edita* vytištěné v roce 1645 v Antverpách, nebo také protestantskou *Biblia Lutheri...*, která byla vydána v Jeně v roce 1663. K latinským biblím v našich sbírkách patří i dvoudílná *Biblia sacra vulgatae editionis* vydaná v roce 1751 v Kostnici (obr. 12). Oba díly jsou doplněny precizními a do posledních detailů vypracovanými celostránkovými mědirytinami. Dle exlibris na předešlých obou dílů této bible můžeme soudit, že se do vlastnictví Vizovického musejního spolku dostaly z knihovny vizovických Milosrdných bratří.

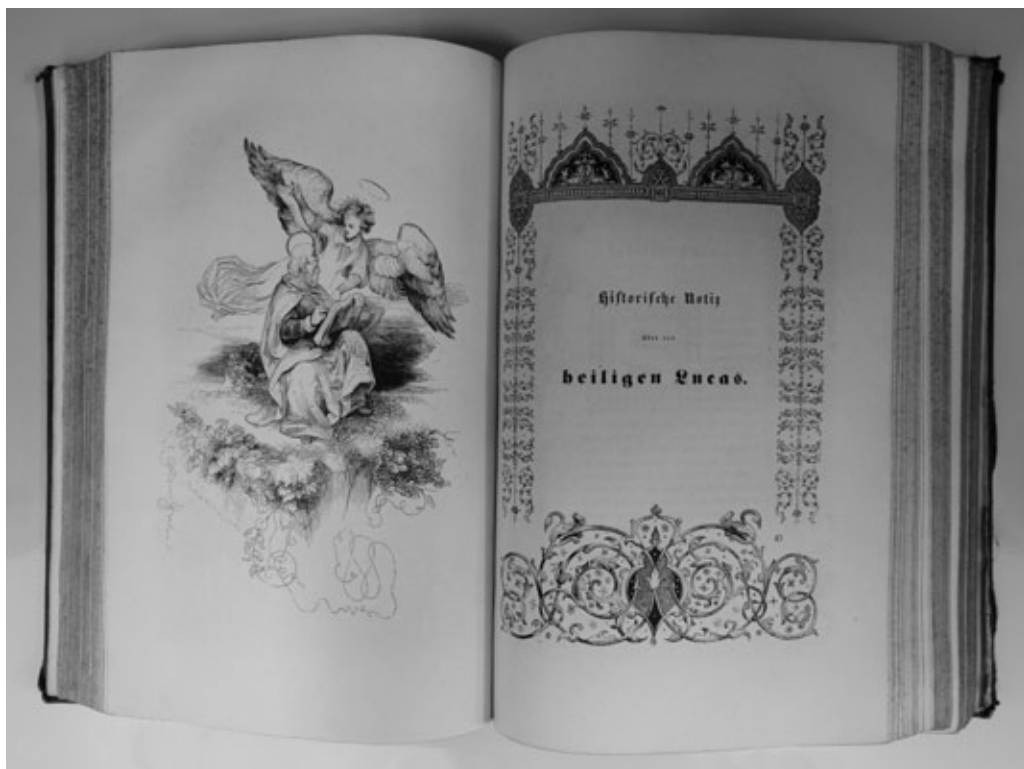
K nejvýznamnějším německým biblím z našich starých tisků patří *Neue Testament* vydaný v Kolíně a Bamberku v roce 1703 (obr. 13) a *Biblia Sacra Das ist: Die ganze Heilige Schrift alten und neuen Testaments a Das Neue Testament* oboje vytištěné v roce 1776 v Augsburgu. Oba díly této bible jsou rovněž doplněné velmi zajímavými celostránkovými mědirytinami. V historických fondech bychom mohli také najít *Die Andachts-Bibel*, která byla vydána Bibliografickým Institutem v Hildburghausenu, Amsterdamu a New Yorku v roce 1837, případně *Allgemeine, wohlfeile Bilderbibel für die Katholiken*, vydanou v roce 1842 v Lipsku, která je doplněna řadou poutavě ztvárněných mědirytin. Dále vlastníme taktéž bohatě ilustrované vydání *Die vier heiligen Evangelien unsers Herrn Jesu Christi* vytištěné v roce 1840 ve Pforzheimu (obr. 14).

Obr. 12: Biblia sacra: Vulgatae editionis (1645), fotoarchiv MJVM. |

Obr. 13: Neue Testament (1703), fotoarchiv MJVM. |

Obr. 14: Die vier heiligen Evangelien unsers Herrn Jesu Christi (1840), fotoarchiv MJVM.

VÝTISKY NOVÉHO ZÁKONA VE SBÍRKÁCH MJVM

Název	Místo vydání	Rok vydání	Signatura	Číslo Knihopisu
Druhý díl Biblí totižto Nowý Zákon (Bible svatováclavská)	Praha	1677	ST26577/2	K01111
Neue Testament	Kolín nad Rýnem, Bamberg	1703	ST42/2	
Nowý Zákon Pána a Spasitele našeho Gežsse Krysta (Bible hallská)	Halle	1744	ST25565	K17126
Nowy Testament Pana naszego Jezusa Chrystusa	Královec	1755	ST28041	
Nowý Zákon Pána a Spasitele nassého Gežsje Krysta (Bible hallská)	Halle	1764	ST25598	K17128
Druhý díl Biblí, totižto Nowý Zákon (Bible svatováclavská)	Praha	1769	ST25685/2	K01112
Das Neue Testament	Augsburg	1776	ST25616	
Nowý Zákon Pána a Spasitele našeho (Bible Durychova-Procházkova, Císařská)	Praha	1778	ST25627/2	K01113

Nowý Zákon Pána a Spasytele nasseho Gežjsse Krysta (Bible prešpurská)	Prešpurk	1781	ST25659	K17130
Pjsmo swaté Nowého Zákona (Bible Procházkova)	Praha	1786	ST25661	K14134
Nowý Zákon Pána a Spasytele nasseho Gežjsse Krysta (Bible prešpurská)	Prešpurk	1787	ST25651	K17136
Nowý Zákon Pána a Spasytele nasseho Gežjsse Krysta (Bible prešpurská)	Prešpurk	1787-1808?	ST29900 ST29926	K17136
Pjsmo Swaté Nowého Zákona, I. Díl (Poláškův Nový zákon)	Brno	1791	ST37 ST25665	K14135
Pjsmo Swaté Nowého Zákona, II. Díl (Poláškův Nový zákon)	Brno	1792	ST37/2 ST25665/2	K14135
Nowý Zákon Pána a Spasytele nasseho Gežjsse Krysta	Prešpurk	1814	HF28905	
Nowý Zákon Pána a Spasytele nasseho Gežjsse Krysta	Prešpurk	1824	HF28943 HF28944 HF30001	
Nowý zákon Pána a Spasytele nasseho Gežjsse Krysta	Lipsko	1830	HF28849	
Nowý Zákon Pána a Spasytele nasseho Gežjsse Krysta	Prešpurk	1839	HF28976 HF28982	
Die vier heiligen Evangelien unsers Herrn Jesu Christi	Pforzheim	1840	HF5325	
Allgemeine, wohlfeile Bilderbibel für die Katholiken oder die heilige Schrift des neuen Testaments	Lipsko	1842	HF5176	
Nowý Zákon Pána a Spasytele nasseho Gežjsse Krysta (Bible kysecká)	Kysek	1845	HF29001	
Nowý Zákon Pána a Spasytele nasseho Gežjsse Krysta (Bible kysecká)	Kysek	1848	HF29364 HF29365 HF29371 HF30000/2	
Nowý Zákon Pána a Spasytele nasseho Gežjsse Krysta	Peř	1855	HF29397	
Nowý Zákon Pána a Spasytele nasseho Gežjsse Krysta (Bible berlínská)	Berlín	1860	HF29415 HF29999	
Nowý Zákon Pána a Spasytele nasseho Gežjsse Krysta	Videň	1865	HF29998	
Nový Zákon Pána a Spasytele našeho Ježíše Krysta	Praha	1875	CF9327	
Nový zákon pána a spasytele našeho Ježíše Krysta	Praha	1941	CF26816	

Závěr

Sbírka biblí Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně není na první pohled co do počtu nijak rozsáhlá (48 výtisků biblí představujících 33 vydání, 37 výtisků Nového zákona zastupujících 27 vydání), ale při bližším pohledu můžeme zjistit, že obsahuje takřka ucelený soubor českých tištěných biblí 16.–19. století včetně takových skvostů českého tiskařského umění, jakými jsou Bible Severinova, Melantrichova nebo Bible kralická. Zároveň vlastníme řadu zajímavých biblí zahraniční provenience, jako například dvě hebrejské bible, nebo latinskou Bibli svatou z roku 1645 tištěnou v Antverpách, či Bibli Lutherovu z roku 1663 vydanou v Jeně. Je velká škoda, že většina těchto skvostů se nám nezachovala v nejlepším stavu a proto pevně doufám, že v příštích letech se podaří získat dostatek finančních prostředků na jejich restaurování a výstavbu nového depozitáře, v němž by našly důstojné uložení odpovídající jejich významu.

Zajímavé je rovněž pozorovat naši sbírku biblí vzhledem k poměru mezi množstvím dochovaných katolických a nekatolických výtisků, kdy spíše převládají nekatolické bible, což nám dokazuje bohatou historii náboženské rozmanitosti našeho kraje. Písmo svaté bylo vždy pro věřící nekonečným zdrojem útěchy, náboženského poučení, křesťanské moudrosti životních příběhů či rčení, která jim pomáhala porozumět životu a lépe snášet strasti tohoto světa. Řada rukopisných vpisků o tom, kdy vlastníkovi knihy někdo blízky zemřel, či se mu naopak narodilo dítě, svědčí o tom, že bible provázela svého majitele každodenností všedního dne od narození až do smrti a byla opatrována a předávána z generace na generaci s velikou úctou a vážností, neboť lidský život je pomíjivý, ale „Slovo boží“ je věčné.

Poznámky:

- 1 VOIT, P. 2006: *Encyklopedie knihy*. Praha, s. 110.
- 2 *Biblia Sacra, To gest, Biblij Swatá, aneb, Wssecka Swatá Pjsma Starého y Nowého Zákona: se wssj pilnostj opět přehlédnutá, ponaprawená a w nowě wydaná : pro ewangelické Křestyané Augsspurského y Helwetického Wyznánj*. W Kyseku: Karel Reichard a synowé, 1845, s. [I].
- 3 FABIÁNOVÁ, J. 2007: *Příběh české tištěné bible*. Valašské Meziříčí, s. 74.
- 4 *Jde o tzv. přisežnou bibli. Podpis cenzora hebrejských knih dokládá, že tisk obsahuje skutečně pět knih Mojžíšových a obsahoval instrukce, jak přísahat (používala se při soudních přísahách). Za vysvětlení děkuji Mgr. Andrei Jelínkové z Knihovny AV ČR.*

Literatura:

- BOHATCOVÁ, M. 1990: *Česká kniha v proměnách staletí*. Praha.
- FABIÁNOVÁ, J. 2007: *Příběh české tištěné bible*. Valašské Meziříčí.
- KLENOVSKÝ, J. 2010: *Židovské památky Zlínského kraje*. Zlín.
- MERELL, J. 1956: *Bible v českých zemích od nejstarších dob do současnosti*. Praha.
- MITÁČEK, J. et al. 2013: *Za Kralickou do Kralic, aneb 400. výročí Bible kralické*. Brno.
- PIŠNA, J.: *K prvnímu vydání Bible prešpurské z roku 1787 a jejímu místu v kontextu (nejen) slovenské literatury*, Dostupné z: <http://sdruk.mlp.cz/data/xinha/sdruk/2011/Pisna.pdf>
- VERNER, F. 1987: *Bibliografie českých překladů celé bible i jejich částí*, Praha.
- VOIT, P. 2006: *Encyklopedie knihy*. Praha.

VOIT, P. 2012: *Spravedlnost pro Severinovy bible*. In: *Knihy a dějiny: zvláštní číslo věnované PhDr. Anežce Baďurové*, 2012, s. 70–86.

VOIT, P. 2013: *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. I, Severínsko-kosořská dynastie 1488–1557*. Praha.

Prameny:

Inventář pobočky Krajského musea ve Vizovicích (uloženo v archivu MJVM).

Přírůstková kniha od září 1938 – srpna 1941. Musejní spolek ve Vizovicích (uloženo v archivu MJVM).

Přírůstková kniha od srpna 1941 – 1950. Musejní spolek ve Vizovicích (uloženo v archivu MJVM).

Sbírkový fond Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně: MJVM/002-05-10/218002, podsběrka: Knihy, Fond: Staré tisky.

Sbírkový fond Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně: MJVM/002-05-10/218002, podsběrka: Knihy, Fond: Historické fondy.

Sbírkový fond Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně: MJVM/002-05-10/218002, podsběrka: Etnografie, Fond: Devocionálie.

Knihovní fond Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně.

